

РЕЛІГІЄЗНАВСТВО

2-ге видання,
виправлене та доповнене

*Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів
вищих навчальних закладів*

Київ
«Центр учбової літератури»
2009

УДК 2(075.8)
ББК 86.2я73
Р 36

*Гриф надано
Міністерством освіти і науки України
(лист № 14/18.2-2315 від 24.10. 2005 р.)*

Рецензенти:

Р. О. Додонов – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії (Донецький національний технічний університет);

В. Є. Єленський – доктор філософських наук, професор, провідний науковий співробітник (Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України);

В. І. Лубський – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри релігієзнавства (Київський національний університет ім. Т. Г. Шевченка)

За редакцією:

Л. І. Мозгового, кандидат філософських наук, професор-завідувач кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук (Слов'янський державний педагогічний університет);

О. В. Бучми, кандидат філософських наук, старший науковий співробітник (Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України)

Колектив авторів:

А. М. Колодний, Л. О. Филипович, В. М. Скиртчач, Л. І. Мозговий, О. Л. Творіна, О. Л. Мозговий, О. Г. Алієва, Д. Е. Муза, О. В. Романько, Г. Д. Омеласнко, Г. О. Зубань, О. В. Бучма, Л. В. Абизова, С. В. Полуденко, О. О. Соколова, Е. Б. Творін, Г. О. Дьяковська

Релігієзнавство: Навчальний посібник. 2-ге вид. / За ред. Мозгово-
Р 36 го Л. І., Бучми О. В. — К.: Центр учбової літератури, 2008. — 264 с.

ISBN 978-966-364-955-9

Навчальний посібник містить теоретичний матеріал з 16 тем курсу «Релігієзнавство», поданий за модульним принципом організації навчального процесу, теми рефератів, список рекомендованої літератури та питання для іспитів і залків.

Розрахований на студентів, аспірантів, викладачів, а також на всіх, хто цікавиться релігієзнавчою тематикою.

УДК 2(075.8)
ББК 86.2я73

ISBN 978-966-364-955-9

© Колодний А. М., Скиртчач В. М.,
Мозговий Л. І. та ін., 2009
© Центр учбової літератури, 2009

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
----------------	---

МОДУЛЬ 1

Розділ I. ОСНОВИ ТЕОРІЇ РЕЛІГІЇ ТА ЇЇ ІСТОРИЧНА ГЕНЕЗА	7
<i>Тема 1. Основи теорії релігії.....</i>	<i>9</i>
<i>Тема 2. Первісні форми релігії.....</i>	<i>32</i>
<i>Тема 3. Етнічні релігії.....</i>	<i>44</i>
<i>Тема 4. Буддизм як світова релігія.....</i>	<i>54</i>
<i>Тема 5. Іслам як світова релігія.....</i>	<i>70</i>
<i>Перший проміжний контроль.....</i>	<i>83</i>

МОДУЛЬ 2

Розділ II. ХРИСТІЯНСТВО ЯК СВІТОВА РЕЛІГІЯ ТА ЙОГО РОЛЬ В ІСТОРІЇ І СЬОГОДЕННІ.....	95
<i>Тема 6. Християнство: загальна характеристика.....</i>	<i>97</i>
<i>Тема 7. Православ'я.....</i>	<i>104</i>
<i>Тема 8. Католицизм.....</i>	<i>113</i>
<i>Тема 9. Протестантизм.....</i>	<i>120</i>
<i>Тема 10. Релігія і церква в Україні сьогодні.....</i>	<i>132</i>
<i>Другий проміжний контроль.....</i>	<i>144</i>

МОДУЛЬ 3

Розділ III. РЕЛІГІЯ ТА ІНШІ ВИЯВИ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ.....	155
<i>Тема 11. Суспільство, релігія і право: функціональна взаємодія в сучасній Україні.....</i>	<i>157</i>
<i>Тема 12. Релігія та мораль.....</i>	<i>176</i>
<i>Тема 13. Наука та релігія.....</i>	<i>186</i>
<i>Тема 14. Містицизм як духовно-релігійний феномен. Давні містерії і таємні спілки.....</i>	<i>199</i>
<i>Тема 15. Вільнодумство в історії духовної культури.....</i>	<i>225</i>
<i>Тема 16. Сучасні нетрадиційні релігії.....</i>	<i>236</i>
<i>Третій проміжний контроль.....</i>	<i>253</i>

ПЕРЕДМОВА

Грунтовне вивчення релігії — чи не найстарішої з-поміж форм суспільної свідомості — є актуальною потребою в сучасному плюралістичному світі. Нідерландський філософ Бенедикт Спіноза зараховував до основних природних прав людини, поряд з правом на життя та власність, ще й право на свободу совісті та свободу думки. У сучасному глобалізованому світі інтеграційних процесів, усвідомлення планетарної взаємозалежності всіх суб'єктів суспільної комунікації та з огляду на пошук універсальної етики загальнолюдського спілкування великої ваги набувають повага до людської гідності, її національно-культурних особливостей та особливо релігійних переконань — однієї з найбільш тонких та вразливих сфер духовного життя людини.

В той же час такий екзистенційний стан людського буття у світі, як «віра» (лат. — *credo*), цілком обґрунтовано можна вважати формою не тільки духовного, а й духовно-інтелектуального самоствердження особистості. «Знання — віра» — саме так був витлумачений багатьма вченими на сучасному етапі наукового розвитку людства відомий вислів Ф. Бекона «Знання — сила». Істина перестає бути «двоїстою», розщепленою й суперечливою і постає, можливо, вперше з часів Стародавнього світу єдиною в людській свідомості.

Освітній курс «Релігієзнавство» викладений в посібнику з урахуванням тісного взаємозв'язку самої дисципліни та її предмета вивчення з такими суспільствознавчими дисциплінами, як «Соціологія», «Політологія», «Соціальна психологія», «Етика» та «Естетика» тощо — всі вони мають справу з виявами, функціонуванням, станами людської свідомості, котра, не в останню чергу, детермінована релігійною вірою суб'єкта мислення. А моти-

ваційна сфера особистості в умовах соціуму тісно пов'язана з її приналежністю до тієї чи іншої церкви, віросповідання, деномінації.

Не варто також забувати про те, що в сучасному українському суспільстві ведеться жвава дискусія на предмет розробки курсу релігійної етики та його викладання в загальноосвітніх навчальних закладах. Сам факт такої дискусії та відповідні апробації згаданого курсу в окремих школах свідчать про визнання суспільством ролі релігії у формуванні соціалізованого індивіда — особистості.

У навчальному посібнику «Релігієзнавство», підготовленому викладачами і співробітниками кафедри філософії, соціології і права Слов'янського державного педагогічного університету та провідними спеціалістами інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України, подається поширений тематичний спосіб компонування матеріалу, в якому змістовну частину автори намагалися зробити достатньо фундаментальною, логічно завершеною, спираючись на першоджерела та сучасну релігієзнавчу літературу. До кожної теми додаються контрольні запитання та завдання для перевірки знань студентів, а також список рекомендованої літератури, в якому міститься велика кількість навчальних, наукових та інших видань.

Увесь курс поділяється на три модулі, в кожному з яких даються три-чотири теми навчальної програми курсу. Посібник побудований так, щоб сприйняття і відтворення навчального матеріалу відбувалося зрозумілим способом. Запропонована система перевірки знань дозволяє не тільки їх засвоювати, а й надає студентам можливості для творчого самовираження через виконання практичних завдань, відповіді на тести, написання рефератів тощо.

З огляду на викладені міркування, студент у ході ознайомлення з курсом має не тільки оволодіти основними розділами знань, які охоплюють історію релігії, сучасний аналіз релігійних вірувань та інституцій, роль, структуру та функції релігії у суспільстві, а й отримати можливість через набуті знання та вміння реалізувати свій творчий потенціал, сформуватися як особистість, котра виявлятиме повагу до різних релігійних учень, вірувань та організацій, буде релігійно толерантною людиною, налаштованою на конструктивний пошук взаєморозуміння та взаємоповаги з іншими людьми, в кожній з яких в першу чергу бачитиме й поважатиме унікальну і неповторну особистість.

Посібник підготували: Передмова — канд. філос. наук, проф. Мозговий Л. І.; **Тема 1.** — канд. філос. наук, доц. Скіртач В. М.;

Тема 2 — канд. філос. наук, проф. Мозговий Л. І., доц. Творіна О. Л.; **Тема 3** — д-р філос. наук, проф., заст. Директора — керівник Відділення релігієзнавства Інституту філософії НАН України Колодний А. М., д-р філос. наук, проф. зав. відділу релігієзнавства Филипович Л. О.; **Тема 4** — канд. філос. наук, проф. Мозговий Л. І., ст. викл. Творін Е. Б.; **Тема 5** — канд. філос. наук, доц. Алієва О. Г.; **Тема 6, 7** — канд. філос. наук, доц. к-ри філософії Донецького національного технічного університету Муза Д. Є.; **Тема 8** — ст. викл. Романько О. В., канд. філос. наук, доц. Омелаєнко Г. Д.; **Тема 9, 12** — Мозговий Л. І., асист. Соколова О. О.; **Тема 10** — канд. філос. наук, доц. Мозговий О. Л., асист. Дьяковська Г. О.; **Тема 11** — канд. філос. наук, ст. наук. співроб. Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України Бучма О. В.; **Тема 13** — Мозговий Л. І., асист. Соколова О. О.; **Тема 14** — канд. філос. наук, проф. Мозговий Л. І., канд. філос. наук, доц. Зубань Г. О.; **Тема 15** — канд. філос. наук, проф. Мозговий Л. І., канд. філос. наук, доц. Абизова Л. В.; **Тема 16** — канд. філос. наук, доц. Абизова Л. В., канд. істор. наук, доц. Полуденко С. В.
